

# جایگاه نظام سنجش اعتبار در توسعه بنگاه‌های اقتصادی کوچک و زودبازده

فاطمه حسین‌زاده

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی، تحقیق و توسعه

شرکت لیزینگ صنعت و معدن

## چکیده:

دسترسی به موقع به اعتبار در کسب و کارهایی که در فاز رشد یا در محدوده وسیعی از فرصت‌های رشدند، نیازی اساسی و صحیح و معیاری برای قیاس موفقیت و قدرت سازمان‌هاست. از آنجا که SMEها معمولاً به بازارهای سرمایه‌ای سازمان یافته دسترسی ندارند، اغلب تامین مالی از طریق بانک‌ها تنها راه پیش‌روی این شرکت‌هاست. از طرفی معیار تصمیم‌گیری و وام دهی بانک‌ها نیز براساس روابط بلندمدت با مشتریان تعریف می‌شود. با توجه به اینکه یک مشتری نمی‌تواند با چندین بانک ارتباط داشته باشد، بازار مالی را به ایجاد مشکلاتی همچون به تعویق انداختن و تأخیر در اخذ وام برای قرض گیرندگان سوق می‌دهد؛ در صورتی که یک اداره یا سازمان سنجش اعتبار، به عنوان واسطه‌گر مالی بین قرض دهنده و قرض گیرنده می‌تواند در وهله اول برای تحریک بازارهای خرد و SMEها درون یک سیستم اقتصاد آزاد رقابتی، به فعالیت بپردازد. در واقع ایجاد خدمات مالی و مشاوره‌ای برای بنگاه‌های کوچک و زودبازده و وام دهی به SMEها، فرصت‌های خدمات مشاوره‌ای و مالی را در راستای حمایت از توسعه زیر ساخت‌ها و انرژی کشور افزایش می‌دهد. مقاله حاضر سعی دارد با بررسی کشورهایی که نظام سنجش اعتبار را در توسعه SMEها به کار گرفته‌اند، چگونگی تهیه و ایجاد نظام مناسب سنجش اعتبار را برای SMEها ارائه کند.

کلید واژه‌ها: نظام سنجش اعتبار، بنگاه‌های کوچک و زودبازده

## مقدمه:

امروزه روش‌های گوناگونی برای تامین مالی شرکت‌ها شکل گرفته که برخی از آن‌ها همچون انتشار اوراق بهادار بسیار پر هزینه است. بر همین اساس شرکت‌های کوچک، وام‌های بانکی را یکی از بهترین روش‌های تامین مالی دانسته و به وام‌های بانکی بسیار

وابسته شده‌اند. از طرفی قوانینی که در خصوص وام‌های بانکی مطرح است، SMEها را با مشکلات تامین مالی مواجه کرده و حتی در مواردی اعتبار آن‌ها را کاهش داده است. با این وجود نمی‌توان نقش مهم وام‌های بانکی را در تامین مالی SMEها نادیده انگاشت [۲].

در سال‌های اخیر با تشدید رقابت در بخش بانکداری و اشباع بازار، بازار به سمت افزایش وام به بخش SME هدایت شد، که این امر سود حاصل از بنگاه‌های خرد و زودبازده را افزایش و به دنبال آن اعتبار مالی SMEها را بهبود داد [۹]. به موازات وام دهی به بخش SME، خدمات مالی و مشاوره‌ای برای بنگاه‌های کوچک و زودبازده به خصوص در سطوح روستایی ایجاد شده و فرصت‌های خدمات مشاوره‌ای و مالی و همچنین مشارکت بخش خصوصی در توسعه زیرساخت‌ها و انرژی را افزایش داده است [۵].

در حالی که رشد وام، منعکس کننده خرید از طریق بانک‌های سهامی، رشد بالای بازار SME و تنوع خدمات مالی است، در مقابل قسمتی از آن به رشد ریسک و آسیب‌پذیری بازار اشاره دارد [۳]. بر این اساس، موسسات مالی برای شناسایی ریسک و کنترل و مدیریت آن به نظام سنجش اعتبار روی آوردند.

با ایجاد نظام سنجش اعتبار، تصور غلطی که در خصوص ریسک مالی بالای SMEها، فقدان مدیریت مالی، و ناتوانی در ایجاد اطلاعات مالی مرتبط با تامین کننده‌های مالی برای ارزیابی و بازبینی تسهیلات و امکانات وام‌های توزیع شده وجود داشت، از بین رفت [۱۳]. در واقع بخش SME بر اساس نقدینگی بالا راهکار جالبی برای کسب سود بانک‌ها محسوب شد. [۶].

## ۱- نظام سنجش اعتبار

در سال ۱۸۹۲ اولین اطلاعات اعتباری در توکیو راشوگیو کوشینخو ایجاد کرد. به دلیل ابتدایی بودن پلت فرم صنعتی ژاپن، مفهوم اعتبار برای شرکت‌ها سابقه نداشت و اطلاعات در مقیاس کوچک و با تمرکز بر سابقه چک‌های شخصی جمع‌آوری می‌شد، و پس از دوره کوتاهی بعد از اقتصاد پست وار توسعه بزرگ در اطلاعات اعتباری به وجود آمد. در آن زمان اهمیت گزارش اعتباری به عنوان فرایندی از اعتبارهای مدیریت کننده و توسعه دهنده تشخیص داده شده بود، زمانی که صنعت ژاپن تغییر شکل داد و از تجارت منسوجات براساس خانواده به صنایع سنگین و مقیاس بزرگ تبدیل شد، وضع شرکت‌های تجاری نیز به سرعت از معامله مواد خام به تولید محصولات تغییر کرد. تولیدات و مشتریان با دیگر صنایع مقایسه می‌شدند و این امر مدیریت و ایجاد دپارتمانی به نام اعتبار را موجب شد که با هدف قضاوت در خصوص پذیرش یا رد معامله با مشتریان جدید (اعتبارات مدیریت شده برای مشتریان جدید) به وجود آمد. این دپارتمان شروع به جمع‌آوری اطلاعات مشتریان از طریق شبکه‌های داخلی شرکت کرد و به دنبال آن گزارش‌های اعتباری در حجم بالایی ایجاد شد. تولیدکنندگان اطلاعات اعتباری که تنها بر سابقه چک‌های

افراد متمرکز بودند، بعد از اقتصاد پست‌وار، بازرسی‌ها و بازرسی‌هایی جرئی و کلی را آغاز کردند؛ گزارش‌های اعتباری شرکتی و افراد براساس مدل تجاری و درک صحیح از موقعیت تجاری آن‌ها بود که این اطلاعات از طریق مصاحبه به دست آمد. با روند صعودی ورشکستگی شرکت‌ها، آنچه در تعیین سطوح اعتباری شرکت‌ها نیز مورد استفاده قرار گرفت، چگونگی سرمایه‌گذاری تجاری‌شان بود. [۱۵].

نظام سنجش اعتبار در سراسر جهان، نهادی بی‌طرف تعریف شده که اطلاعات مرتبط با معاملات اعتباری حال و گذشته را با توجه به قوانین خاصی ذخیره می‌کند. [۸].

این نظام، مجموعه‌ای از اطلاعات اعتباری قرض‌گیرندگان است که به موسسات مالی در تصمیم‌گیری برای وام دهی کمک می‌کند. در سال‌های اخیر صنعت گزارش‌گیری اعتباری با افزایش بازارهای مالی رشد بالایی در کشورهای در حال توسعه داشته است، هدف از نظام سنجش اعتباری، کاهش اطلاعات نامتقارن بین وام‌گیرنده و وام‌دهنده است [۴].

به دلیل اهمیت SMEها در اقتصاد، وام‌دهی به SMEها به چالش بزرگی برای کشورها تبدیل شده است. آمارها نشان می‌دهد به علت فقدان نظام سنجش اعتبار، تنها ۲۸ درصد به روش SMEها موفق به اخذ وام‌های بانکی شده‌اند. در گذشته وام‌دهی SMEها به دلیل هزینه بالای روش‌های ارزیابی ریسک سنتی، بسیار پرهزینه بوده است. ویژگی SMEها که همانا طبیعت گوناگون و رقابت شدید بین آن‌ها است، ایجاد و توسعه استانداردهای اجرایی را بسیار دشوار کرده است [۵].

هم‌اکنون تقاضای رتبه‌بندی تجاری از طریق SMEها، رو به افزایش است. بانک‌ها و دیگر وام‌دهندگان نیازهای SMEها را به عنوان سطوح رشد وام‌دهندگان (شرکت‌های بزرگ) شناسایی کرده‌اند که قادر به افزایش سرمایه و رشد تجاری آن‌ها (بانک) است. با کاهش حساب‌های بزرگ، برنامه حمایتی SMEها و تسهیلات بانک‌ها، رقابت شدیدی بین وام‌دهندگان برای تسخیر حساب‌های خوب SMEها ایجاد کرده است. با این وجود اطلاعات SMEها در جهت مدیریت ریسک تبدیل به بحران شده است [۵].

بنابراین می‌توان گفت رتبه‌بندی اعتباری SME، متشکل از اطلاعات اعتباری SME و رتبه‌هایی است که تصمیم‌گیری تجاری و مالی به موقع را تسهیل می‌کند در واقع رتبه‌بندی اعتباری می‌تواند به تشخیص سریع اعتبار شرکت کمک کند [۱۰].

## ۲- تجربه کشورها در خصوص به کارگیری نظام سنجش اعتبار

در سال‌های اخیر شاخص‌های کلیدی توسعه در بخش بانک، مثبت ارزیابی شده و این توسعه که با افزایش سرمایه بانک‌ها برای کنترل ریسک همراه بود، خود موجب رشد پرتفوی وام‌گردید [۱]. و رشد پرتفوی وام به دلیل همراه بودن ریسک، نیاز به نظام

بخش اعتباری ایجاد نمود که در اکثر کشورها مورد استفاده قرار گرفت. بر همین اساس برای نمونه در این مقاله، کشور مالزی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

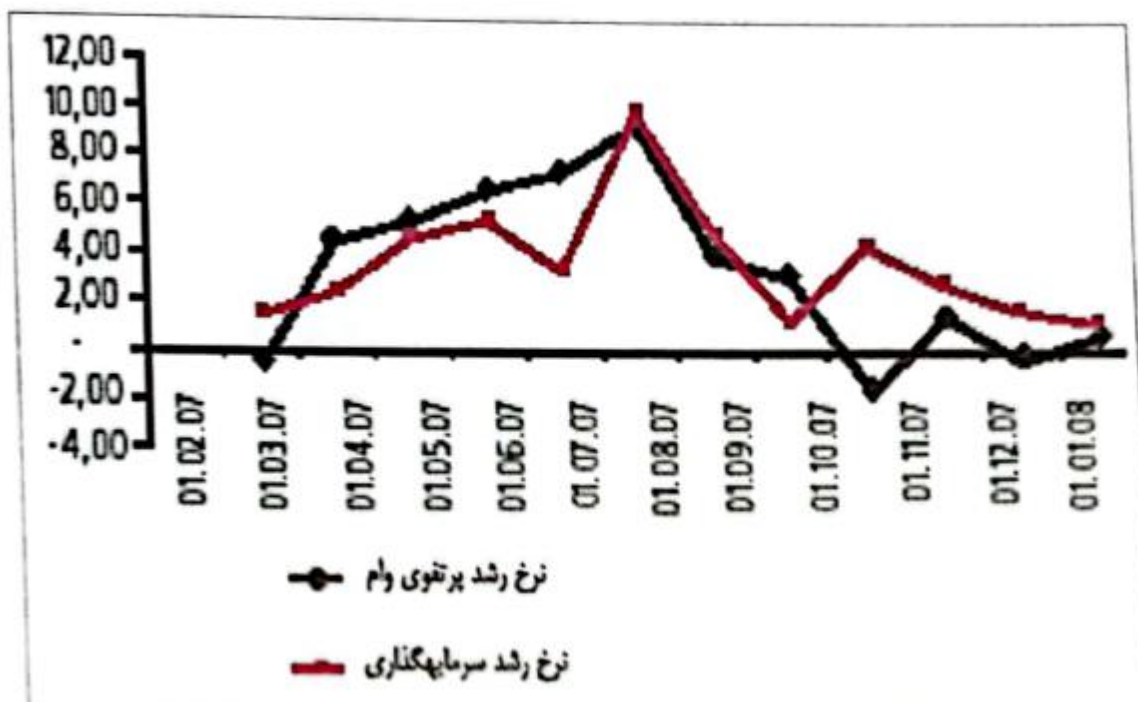
در سال‌های اخیر با تشدید رقابت در بخش بانکداری و اشباع بازار، بازار به سمت افزایش وام به بخش SME هدایت شد، که این امر سود حاصل از بنگاه‌های خرد و زودبازده را افزایش و به دنبال آن اعتبار مالی SMEها را بهبود داد.

آمارها نشان می‌دهد به علت فقدان نظام سنجش اعتبار، تنها ۲۸ درصد SMEها موفق به اخذ وام‌های بانکی شده‌اند.

رتبه‌بندی اعتباری SME، متشکل از اطلاعات اعتباری SME و رتبه‌هایی است که تصمیم‌گیری تجاری و مالی به موقع را تسهیل می‌کند. در واقع رتبه‌بندی اعتباری می‌تواند به تشخیص سریع اعتبار شرکت کمک کند.

SMEهایی که سابقه‌ای از آن در بانک‌ها موجود نبوده از اعتبار بالایی برخوردار نبودند، در نتیجه دستیابی آن‌ها به منابع مالی بسیار سخت‌تر بود.

شکل ۱- نرخ رشد پرتفوی وام و سرمایه‌گذاری [۱]



به دلیل نقش SMEها در تجارت و اقتصاد مالزی (۹۹.۲ درصد کل تجارت مالزی، به کارگیری ۵.۶ میلیون نفر، ۳۲ درصد تولید ناخالص داخلی)، توسعه و تقویت بخش SME در دستور کار اقتصادی دولت مالزی قرار گرفت، اداره سنجش اعتبار تحت نظارت بانک مرکزی دولت مالزی در سال ۱۹۵۸ تاسیس شد و از سال ۱۹۸۲ آغاز به کار کرد.

هم اکنون این اداره را بانک نگارا در مالزی مدیریت می‌کند. بانک‌ها و موسسات مالی در برنامه استراتژیک خود بر بخش SME تمرکز کردند که حاصل آن افزایش سهم ۳۰ درصدی SMEها از منابع مالی بانک‌ها و موسسات مالی در سال ۱۹۹۹ به ۴۴ درصد در پایان مارس ۲۰۰۸ بوده است [۱۳].

جدول ۱- موسسات بانکی: شاخص‌های تامین مالی SME [۱۶].

	۲۰۰۷	۲۰۰۶	درصد رشد
درخواست‌ها بلیون (RM)	۹۹.۱	۷۱.۴	۳۸.۸
مصوب‌ها بلیون (RM)	۵۵.۱	۴۰.۲	۳۷.۱
پرداخت‌ها بلیون (RM)	۱۴۱.۵	۱۳۳.۱	۵.۵
بازپرداخت‌ها بلیون (RM)	۱۲۶.۶	۱۲۲.۵	۳.۴
		۲۰۰۷	۲۰۰۶
موققات بلیون (RM)	۲۰۰۷	رشد سالانه (درصد)	
	۱۱۴.۲	۹.۱	۵.۱

مالزی ابتدا برای تضمین و امنیت وام‌های عرضه شده به بخش SME، یک واحد ارتش فاینانس تشکیل داد که مدل‌های مبتنی بر ریسک را برای تعیین میزان حق الزحمه تضمین وام، تعریف کرد سپس مراحل اجرای نظام رتبه‌بندی اعتباری به صورت زیر تعریف شد [۱۳]:

۱- ایجاد رکورد ثبت اطلاعات

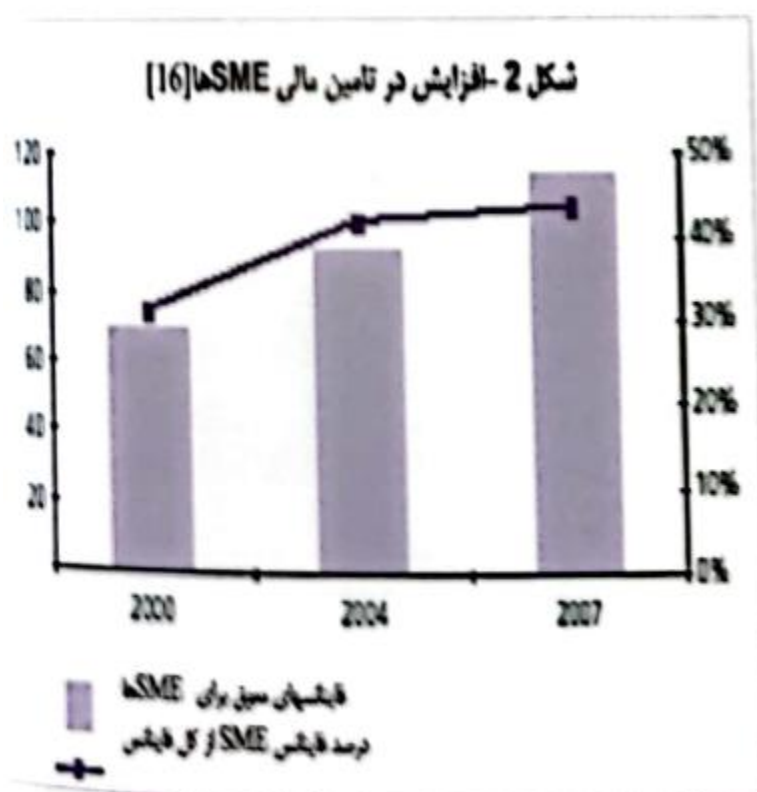
۲- بررسی رفتار حساب‌ها و دفاتر گذشته به عنوان فاکتورهای کلیدی برای ارزیابی اعتبار.

۳- SMEهایی که سابقه‌ای از آن در بانک‌ها موجود نبوده از اعتبار بالایی برخوردار نبودند، در نتیجه دستیابی آن‌ها به منابع مالی بسیار سخت‌تر بود. بر همین اساس رتبه‌بندی اعتباری SME برای جمع‌آوری و توزیع اطلاعات مرتبط با اعتبار تجاری ایجاد شد که این داده‌ها از طریق معاملات بین SMEها و دیگر تولیدکنندگان به دست می‌آمد. در این روش SMEهایی که ارتباط مالی با بانک‌ها ندارند اما از اعتبار قوی در تجارتشان بهره‌مند بودند، توانستند رتبه مناسبی که بتواند از تامین مالی آن‌ها حمایت کند، کسب کنند. با این روش، هم امکان دسترسی SMEها به منابع مالی بانک‌ها بیشتر می‌شود و هم تصمیم‌گیری در خصوص تامین مالی آن‌ها سریع‌تر و در وضع مطلوب‌تری انجام می‌گیرد.

۴- این نظام، شامل اطلاعات مثبت و منفی SMEها و تامین‌کننده‌های مالی (بانک‌های ورشکسته) است.

با اجرایی شدن نظام سنجش اعتبار در مالزی، موسسات بانکی به توسعه فاینانس بخش SME ادامه دادند و به دنبال آن درخواست‌های فاینانس از سوی SMEها و تصویب آن‌ها از سوی موسسات بانکی رشد بسیار خوبی را در سال ۲۰۰۷ تجربه کردند. (رشدی ۳۸/۸ درصدی در هر سال و ۳۷/۱ درصدی در سال ۲۰۰۷) [۱۶].

شکل ۲ - افزایش در تامین مالی SMEها [۱۶].



جالب توجه است که در سال ۲۰۰۷ رشد فاینانس‌های بزرگ، حدود ۱۲/۶ درصد و فاینانس‌های کوچک حدود ۶/۳ درصد محاسبه، به طور مشابه رشد فاینانس در بخش SMEهای متوسط، ۱۳/۷ درصد اعلام شده که بیش از SMEهای کوچک (۷/۱ درصد) و شرکت‌های خرد (۵/۸ درصد) است [۱۶].

#### ۴- چگونگی ایجاد نظام سنجش اعتبار

وجود پایگاه اطلاعاتی قوی در خصوص اطلاعات اعتباری می‌تواند به عنوان داده‌های اقتصادی، برای شبیه‌سازی رشد اقتصادی به کار گرفته شود [۵]. در تمام کشورهایی که از نظام سنجش اعتبار استفاده کرده‌اند، این دیتابیس علاوه بر رتبه‌بندی اعتباری و تسهیل وام دهی و تخصیص صحیح منابع، در ارزیابی وضع اقتصادی، صنعت، شرکت‌های خرد و متوسط، و شرکت‌های بزرگ، و شناسایی گپ‌های موجود نیز به کار گرفته شده‌اند. بنابراین لزوم ایجاد نظام سنجش اعتبار کاملاً آشکار است.

در خصوص به کارگیری نظام سنجش اعتبار برای SMEها، کشورهایی موفق بوده‌اند که ابتدا SMEها را تعریف و جایگاه آن‌ها را در اقتصاد کشور تعیین کرده‌اند؛ سپس براساس ویژگی SMEها، اوضاع اقتصادی کشور، سیاست‌های کلان، وضع صنایع و شرکت‌های مختلف و جایگاه آن‌ها در اقتصاد کشور، آیتم‌های اطلاعاتی را تعریف و بر اساس آن اطلاعات را جمع‌آوری کرده‌اند.

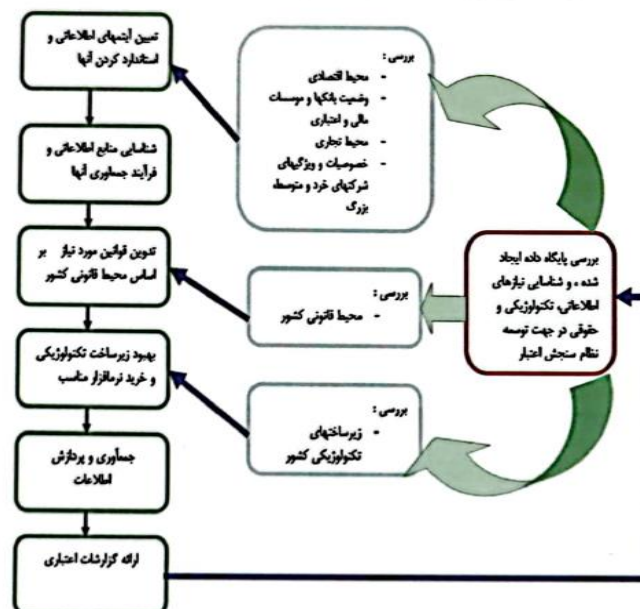
یکی از تجربه‌های مفید این کشورها که پیش‌تر به آن اشاره شد، ایجاد پایگاه داده اعتبار تجاری بود که علاوه بر داده‌های اعتبار بانکی و روند پرداخت‌ها به وجود آمد. این پایگاه داده مشکل (هوس بانک housebank) را برای تامین مالی شرکت‌های خرد و متوسط حل کرده است. زیرا اگر شرکتی نتواند از بانک وام بگیرد یا در برقراری ارتباط قوی با بانک‌ها ضعیف عمل کند باز می‌تواند تا حدودی بر اساس سوابق تجاری خود که شامل نحوه سرمایه‌گذاری، معاملات انجام شده و غیره است، رتبه اعتبار تجاری مناسبی اخذ کند و از منابع مالی بانک‌ها برخوردار شود.

بنابراین بر اساس بررسی‌های انجام شده، مراحل ایجاد نظام سنجش اعتبار به صورت شکل ۳ پیشنهاد می‌شود.

## ۵- جمع‌بندی

در این مقاله ابتدا نظام بخش اعتبار تعریف و مزایا و ویژگی‌های آن مطرح شده، سپس با بررسی تجربه کشورهایی که نظام بخش اعتبار را در خصوص SMEها به کار گرفته‌اند، مدلی جهت چگونگی ایجاد و اجرای نظام بخش اعتبار ارائه گردید.

شکل ۳- مراحل ایجاد نظام سنجش اعتبار



1. Agency of the Republic of Kazakhstan, “Annual Report 2007”, Agency the Republic of Kazakhstan on regulation and supervision of financial market and financial organization, 2007.
2. Behr, Patrick and Guttler, Andre. “Credit Scoring and Relationship Lending: The Case Of German SME”, Dank wart Plattner, KfW Group 3, Version 16. March 2004.
3. Biallas Margaret, Dam, Dam, “Vietnam Financial Sector Diagnostic”. August, 2008.
4. “Credit Bureau Development”,  
<http://www.mof.go.jp/jouhou/kokkin/tyousa/0712asiancompany14.pdf>
5. Document of the World Bank, “International Bank for Reconstruction and Development International Development Association and International Finance Corroration Country Assistance Strategy for the Republic of Uzbekistan”, Report No. 43385-UZ, May 14, 2008
6. “Egypt: Growth Potential and Business Opportunities”, April 2008.  
[http://www.group.intesasanpaolo.com/p...isInvestor/PDF\\_studi/OS\\_Egypt0408.pdf](http://www.group.intesasanpaolo.com/p...isInvestor/PDF_studi/OS_Egypt0408.pdf)
7. FBD Unicredito and Bul bank, Zagrebacka banka, Zivostenska banka, Bank Pekao, Unicredite Romanian, Unibanka, Koc Yatirim, “New Europe Quarterly Macroecono,ic Update special issue 2004 scenario”, N\* 13, October 2003.
8. Gurley, Rick, Fatoorechie, Mohammad and Lucterhand, David, The pragma Corporation Access to Ccredit Initiative Third Quarterly Report For the Period”, KYIV, UKRAINE, April 1, 2005 – June 30, 2005.
9. Hamecz, Istvn, Klmn, Tams, “Prepared by the Financial Stability Department and Economics Department of the Magyar Nemzeti Bank, DECEMBER 3003, [www.mnb.hu.10](http://www.mnb.hu.10).  
<http://www.smecreditbureau.com.my/welcom.jsp>
11. “OECD Local Entrepreneurship Review Series Case Study of the Mexican State of Sinaloa”, AUGUST 2004. <http://www.oecd.org/dataoecd/11/21/33795325.pdf>
12. Putting China’s Capital to Work: The Value of Financial System Reform”, Mckinsey Global Institute, May 2006.



13. “Razif, Mohd and Kadir, Abd,”Mohd Razif bin Abd Kadir: SME Credit Bureau in the SME Credit Bureau Seminar, Kuala Lumpur, 27 May 2008.

14. SME Credite Bureau, 2005, Singapore, [www.icdnb.com.sg/pdf/Credence1\\_Supp.pdf](http://www.icdnb.com.sg/pdf/Credence1_Supp.pdf)

15. “The Credit Risk Data Management In The ASEAN Region”, Section 14, <http://www.mof.go.jp/jouhou/kokkin/tyousa/0712asiancompany14.pdf>

16. “The Malaysian Economy in 2007” Annual Report 2007. [http://www.bnm.gov.my/files/publication/ar/en/2007/cp01\\_002\\_whitebox.pdf](http://www.bnm.gov.my/files/publication/ar/en/2007/cp01_002_whitebox.pdf)

17. the National Economic and Development Authority, “Medium-Term Philippine Development Plan 2004-2010”, Manila Philippines, 2004. <http://www.evis.net.ph/-neda8/rdp/MTP...-2010/MTPDP2004-2010NEDA v11-12.pdf>